

Фрумкіна А. Л.,*кандидатка філологічних наук, доцентка,
завідувачка кафедри германських та східних мов і перекладу
Міжнародного гуманітарного університету***Адамова Г. В.,***докторка філософії,
в. о. декана
факультету лінгвістики та перекладу
Міжнародного гуманітарного університету*

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ НІМЕЦЬКОГО ФОЛЬКЛОРУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ: АНІМАЛІСТИЧНІ ОБРАЗИ ТА КУЛЬТУРНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Анотація. У статті досліджуються проблеми перекладу німецького фольклору українською мовою, зокрема казок братів Грім, із акцентом на анімалістичній символіці. Німецький фольклор репрезентує багатий спектр жанрів (казки, легенди, міфи, прислів'я), які відзначаються культурною специфікою та ритмомелодикою текстів, що створює складнощі при передачі їх українському читачеві. Аналізуються приклади перекладу образів вовка, лисиці, ведмеда, kota, зайця та ворона, які у німецькому фольклорі уособлюють негативні риси (підступність, хитрість, агресію), тоді як в українській традиції вони можуть мати амбівалентні чи позитивні конотації. Досліджено лексико-стилістичні трансформації під час перекладу, необхідність стилістичного маркування та використання додаткових контекстуальних маркерів для збереження символіки оригіналу. Стаття окреслює методологію порівняльно-зіставного аналізу, що дозволяє виявити труднощі перекладу та запропонувати рекомендації для перекладачів. Розглянуто результати сучасних досліджень, які підтверджують необхідність урахування лінгвокультурних та прагматичних аспектів тексту. Обґрунтовано доцільність застосування комплексного підходу до перекладу фольклору, що поєднує лінгвістичний, культурологічний та прагматичний рівні аналізу. У статті запропоновано низку стратегій, які сприяють автентичному відтворенню оригіналу та збереженню міжкультурної комунікації. Перспективи дослідження охоплюють розширення аналізу анімалістичної символіки в інших жанрах фольклору, порівняння образів у німецькому та українському фольклорі та застосування корпусних методів для дослідження перекладацьких стратегій. Результати дослідження сприятимуть розвитку теоретичних засад перекладу фольклору та вдосконаленню професійної підготовки перекладачів.

Ключові слова: німецький фольклор, перекладознавство, анімалістична символіка, казки братів Грім, міжкультурна комунікація, стилістичні засоби, лінгвокультурологія, порівняльно-зіставний аналіз.

Постановка проблеми. У сучасній перекладознавчій науці питання передачі фольклорних текстів набуває дедалі більшої актуальності у зв'язку з необхідністю збереження культурної спадщини народів та активізації міжкультурної комунікації в умовах глобалізації. Фольклор як один із найдавніших і найуніверсальніших видів вербально-художньої творчості акумулює

колективну пам'ять, національну ідентичність і духовні цінності, що передаються з покоління у покоління у формі казок, легенд, міфів, прислів'їв та інших жанрів. Німецький фольклор, зокрема казки братів Грім, являє собою одну з найяскравіших складових європейської культурної спадщини, яка справила значний вплив на розвиток літературних традицій, мистецтва та культурних контактів між країнами. Казки братів Грім вирізняються багатством образів, ритмомелодикою, символікою та глибинною мораллю, що втілює колективні уявлення про добро і зло, соціальну справедливість, моральні цінності та архетипи культури.

Передача таких текстів з однієї мови іншою супроводжується низкою труднощів, які виникають не лише на рівні лексики та граматики, а й охоплюють семантичну, прагматичну та культурологічну площини. Особливої актуальності набувають питання відтворення образності та символічного навантаження персонажів, які втілюють у фольклорних текстах національну картину світу та моральні цінності народу. Анімалістична символіка німецьких казок часто має глибинне культурне значення: вовк уособлює підступність, лисиця – хитрість, ведмідь – дику силу. Водночас в українській культурі ці образи можуть мати амбівалентне чи навіть позитивне сприйняття, що створює виклики для перекладача у збереженні автентичності.

Казковий дискурс характеризується повтореннями, архаїзмами та ритмомелодикою, що створюють унікальну атмосферу усної народної творчості. Перекладач має враховувати ці особливості для стилістичної та культурної автентичності тексту, адже саме вона забезпечує збереження національної ідентичності та культурної пам'яті.

Метою статті є дослідження особливостей перекладу німецького фольклору українською мовою з урахуванням жанрової специфіки, образності та культурної ідентичності оригіналу. Основними **завданнями** дослідження є: окреслення теоретичних підходів до перекладу фольклору; аналіз проблем, що виникають при передачі німецьких фольклорних текстів; та розробка рекомендацій для перекладачів щодо збереження фольклорної самобутності текстів у перекладі.

Методологічну основу статті становить порівняльно-зіставний аналіз текстів, що дозволяє виявити труднощі перекладу фольклору та запропонувати шляхи їх подолання.

Аналіз останніх публікацій та наукових джерел. Фольклор як вербально-художній феномен репрезентує колективну пам'ять і культурну спадщину народу, що передається із покоління в покоління. Він охоплює багатий спектр жанрів: казки, легенди, міфи, прислів'я, приказки, загадки та інші, кожен з яких має свою стилістичну та культурну специфіку. Особливістю фольклорних текстів є їхня метафоричність, символічність, використання архаїзмів, діалектизмів та ритмомелодики, що створює неповторний колорит усної народної творчості.

Сучасні дослідження у сфері перекладу німецького фольклору зосереджуються переважно на лінгвокультурологічному аспекті, проблемах передачі культурно специфічних реалій, символіки та образності текстів. Чорна О. Л. [1] наголошує на важливості урахування лінгвокультурних особливостей у перекладі німецьких казок українською. Авторка акцентує на глибокому розумінні національної специфіки образів і архетипових сюжетів, що формують культурну пам'ять. Особливу увагу приділено фольклорній стилістиці – повторам, паралелізмам та ритмомелодії, що створюють казкову атмосферу.

Кабаченко І. Л. та Малашевська І. Я. [2] аналізують труднощі перекладу німецьких реалій, пов'язаних із відсутністю прямих відповідників в українській мові. Дослідники наголошують на важливості урахування соціокультурного контексту та підкреслюють роль транскрипції, описових перекладів та адаптації для забезпечення зрозумілого тексту українському читачеві.

Карпюк В. В., Казан Ю. С. та Користова К. М. [3] досліджують переклад реалій у німецьких казках як засіб розвитку перекладацької компетенції, пропонуючи класифікацію реалій і методи їхнього перекладу з урахуванням культурної специфіки та адаптації тексту для українського реципієнта.

Шмідт К. та Мюллер Л. [4] зосереджують увагу на анімалістичній символіці у німецькому фольклорі, аналізуючи образи тварин та проблеми їхнього перекладу українською. Автори наголошують на важливості поєднання лінгвістичної точності з культурною адаптацією.

Інноваційний підхід до аналізу казкових текстів представлено у міждисциплінарному дослідженні Bianchi F. et al. [5], де використано методи обробки природної мови для порівняння цінностей у казках різних народів. Автори виявили, що казки не лише відображають національні уявлення про моральні цінності, але й слугують інструментом міжкультурного діалогу, що є надзвичайно важливим у процесі перекладу фольклорних текстів. Дослідники підкреслюють, що перекладач має враховувати не лише мовні аспекти, а й соціокультурні контексти, які впливають на сприйняття тексту читачем.

У перекладознавчому аспекті передача фольклору іншомовному реципієнту супроводжується низкою проблем, що пов'язані з інтеркультурними трансформаціями, необхідністю збереження автентичності тексту та водночас досягненням його сприйняття в іншій культурі. Bassnett [6] зазначає, що переклад фольклорних текстів потребує особливої уваги до прагматичного рівня комунікації та культурно-маркованих елементів. У свою чергу Catford [7] підкреслює, що перекладач має оперувати не лише лінгвістичними категоріями, а й культурологічними, оскільки фольклорна текстура передбачає наявність національно специфічних образів, алюзій та конотацій. Передача фольклорної образності потребує збереження архетипових символів та сюжетних структур, адже саме вони формують

ціннісно-світоглядну основу казок і легенд [3]. Учені підкреслюють необхідність комплексного підходу до перекладу фольклорних текстів, що враховує лексичний, стилістичний та культурологічний рівні аналізу. Дослідження Schmidt & Müller [4] акцентує увагу на проблемі перекладу анімалістичної символіки, що особливо характерна для німецьких народних казок. У текстах братів Грім та інших збірках тварини виступають як уособлення певних людських рис чи соціальних явищ, що вимагає від перекладача не лише передачі буквального змісту, а й відтворення культурної метафорики.

Виклад основного матеріалу. Анімалістична символіка в німецькому фольклорі є одним із ключових засобів вираження культурних уявлень та моральних концептів. У казках братів Грім та інших німецьких збірках тварини виконують не лише сюжетну роль, а й виступають *символами*, що уособлюють певні риси характеру або соціальні явища [9]. Зокрема, вовк у німецькій традиції репрезентує підступність, жорстокість та загрозу; лисиця – хитрість і обман; ведмідь – дику силу та агресію. Проте в українській культурі ці образи можуть мати відмінні конотації, що створює труднощі для перекладача у процесі збереження автентичної символіки оригіналу.

Наприклад, у казці «Rotkäppchen» («Червона Шапочка») братів Грім *вовк* постає втіленням загрози та аморальності, що підстерігають наївну дівчинку. Діалоги між героїнею та вовком підкреслюють напруження та символізують зіткнення дитячої невинності зі злом: «*Ach, Großmutter, warum hast du so große Augen?*» – «*Damit ich dich besser sehen kann*»; «*Ach, Großmutter, warum hast du so große Hände?*» – «*Damit ich dich besser packen kann*»; «*Ach, Großmutter, warum hast du so ein entsetzlich großes Maul?*» – «*Damit ich dich besser fressen kann*» [8]. У буквальному перекладі українською це звучить як: «*Бабусю, а чому у вас такі великі очі?*» – «*Щоб краще тебе бачити*»; «*А чому такі великі руки?*» – «*Щоб краще тебе схопити*»; «*А чому такий страшний рот?*» – «*Щоб краще тебе з'їсти*». Проте для адекватної передачі анімалістичної символіки, а також для відтворення ритмомелодики й експресивності оригіналу, доцільно враховувати специфічні особливості української казкової традиції та лексичний потенціал української мови.

У німецькому оригіналі вигук «*Ach*» виконує функцію емоційного маркера, що створює ефект несподіванки й тривоги. У перекладі українською можна використати вигуки «*Ой*» або «*Ах*», які органічно вписуються у казковий дискурс і передають належний емоційний тон. Крім того, німецьке слово «*Maul*» має значення «*паща*» – рот хижої тварини, а не людини, що підкреслює небезпечну природу вовка та додає тексту звірообразного забарвлення. У буквальному перекладі «*Maul*» часто спрощують до «*рот*», однак для збереження оригінальної символіки доцільніше використовувати слово «*паща*», яке в українській традиції теж маркує образ хижака. Окрім цього, слово «*entsetzlich*» у німецькому оригіналі передає сильне емоційне забарвлення, означаючи «*жахливий*», «*моторошний*», «*страшний*». У перекладі це слово можна варіювати залежно від контексту, використовуючи синоніми «*жахливий*», «*моторошний*», «*страшний-престрашний*», що сприятиме більшій експресивності тексту.

Звертаючи увагу на дієслова «*sehen*», «*packen*», «*fressen*», які завершують відповіді вовка, важливо зберегти прагматичний зміст, а також динамічність реплік. У перекладі це можуть бути «*бачити*», «*схопити*», «*з'їсти*», але для збереження стилістики й ритму оригіналу доречно застосовувати форми на

кшталт «*щоб швидше тебе зловити*», «*щоб легше тебе проковтнути*», що відтворюють прагматичний акцент та зберігають експресивність тексту.

У німецьких народних казках братів Грім образ *лисиці* є стійким маркером підступності, хитрощів і зради, що передається через семантично насичені лексеми: «*überlisten*» (перехитрити), «*List*» (хитрість), «*Schläue*» (підступність). Наприклад, у казковому фрагменті: «*Die Füchsin überlistete die anderen Tiere, indem sie ihre List und Schläue einsetzte*» [8] образ лисиці втілює негативний стереотип персонажа, який досягає мети обманом.

У буквальному перекладі українською ця фраза звучить як: «*Лисиця перехитрила інших тварин, використавши свою хитрість і кмітливість*». Такий варіант зберігає загальний зміст, проте не завжди передає інтенсивність негативної конотації, закладеної в оригіналі. Щоб компенсувати цю семантичну прогалину та наблизити український текст до культурної символіки німецького оригіналу, доцільно використовувати уточнюючі епітети та контекстуальні маркери. Варіант адаптованого перекладу, що підкреслює негативний підтекст, може звучати так: «*Підступна лисиця перехитрила інших тварин, користуючись своєю зрадливою хитрістю та лукавством*». Така конструкція вживає інтенсивніші прикметники («*підступна*», «*зрадлива*», «*лукава*»), що посилюють негативний образ персонажа і передають його морально-символічну функцію в німецькому фольклорі. Інший варіант: «*Лисиця-хитрунка підступно перехитрила інших тварин, використавши свою лукаву хитрість і обман*». Цей переклад додатково включає стилістичний елемент «*хитрунка*», який підсилює оцінний характер образу й відображає казкову стилістику.

У перекладі образу лисиці в німецьких народних казках доцільно застосовувати стилістичне маркування через прикметники («*підступна*», «*лукава*», «*зрадлива*»), що допомагає передати автентичну негативну символіку, властиву німецькому культурному контексту, та уникнути можливих зсувів значення, характерних для української казкової традиції.

Особливу увагу привертає образ *ведмеда*, який у німецькій народній казці «*Der Bärenhäuter*» («*Медвежа шкіра*») братів Грім репрезентує дику силу та страх. У цьому творі головний герой через укладену угоду змушений носити ведмежу шкуру, через що набуває вигляду звіра і перетворюється на істоту, що лякає оточення. В оригінальному тексті цей мотив реалізується через фразу: «*Der Bärenhäuter wurde vom Volk gefürchtet, da er aussah wie ein wilder Bär*» [8], що підкреслює, як образ ведмеда стає уособленням небезпеки та неприборканості сили.

У буквальному перекладі українською ця фраза відтворюється як: «*Медвежа шкіра лякала людей, бо він виглядав, наче дикий ведмідь*». Такий переклад є цілком коректним з точки зору лексичного змісту, проте він не завжди передає культурно-символічний підтекст оригіналу, який в німецькому фольклорі значно інтенсивніший і асоціюється з хаосом, агресією та злом. Це пов'язано з тим, що в українській традиції образ ведмеда, хоч і вважається сильним та небезпечним, іноді має добродушні або навіть комічні відтінки («*ведмідь-ласун*», «*ведмідь-помічник*»), що знижує драматизм і страхітливий ефект цього образу в тексті.

З метою компенсації цього культурного розриву перекладачеві доцільно вводити додаткові стилістичні маркери або підсилюючі прикметники, наприклад, «*страшний*», «*лютий*»,

«*дико-звірчий*», що дозволяють актуалізувати негативну конотацію ведмеда та забезпечують адекватне відтворення фольклорної символіки німецького оригіналу. Зокрема, можливим варіантом перекладу є: «*Медвежа шкіра наводила жах на людей, бо він виглядав, як лютий дикий ведмідь*», де використання епітетів «*лютий*» і «*дикий*» підсилює експресивність тексту та забезпечує відтворення оригінального страхітливого ефекту.

Переклад образу ведмеда в німецьких народних казках потребує глибокого врахування культурних конотацій, стилістичних особливостей і прагматичних функцій тексту, аби відтворити автентичне сприйняття персонажа українським читачем. Це передбачає поєднання лінгвістичних, культурологічних та стилістичних стратегій перекладу, що відповідають принципам міжкультурної комунікації та збереження художньої цінності тексту.

Анімалістична символіка у німецьких народних казках охоплює не лише вовка, лисицю чи ведмеда, але й інші образи тварин, кожен із яких виконує важливу функцію у створенні фольклорної семантики й морального контексту. Зокрема, серед поширених персонажів часто зустрічаються кіт, заєць та зазвичай менш очевидні, але символічно вагомні образи птахів, наприклад, ворона чи сови.

Образ *кота* у німецькому фольклорі часто несе амбівалентне значення. Наприклад, у казці «*Der gestiefelte Kater*» («*Кіт у чоботях*») цей персонаж втілює одночасно хитрість, кмітливість та прагнення до соціального успіху. У німецькому оригіналі кіт активно діє як рятівник свого господаря, застосовуючи свої розумові здібності та обман, щоб забезпечити йому кращу долю: «*Der Kater sprach: „Seid ohne Sorge, Herr, ich weiß wohl, was ich tue.“*» [8]. Буквальний переклад українською виглядає так: «*Кіт сказав: „Не турбуйся, пане, я знаю, що роблю“*». Однак для передачі образу хитрощів і винахідливості можна додати у перекладі уточнення: «*Кіт-хитрун промовив: „Не турбуйся, пане, я знаю, що роблю“*». Це увиразнює його символіку як носія хитрощів та інтелектуального переваги.

Іншим поширеним образом у німецьких казках є *заєць*. У німецькому фольклорі заєць часто символізує кмітливість і швидкість, але іноді й страх, нерішучість або слабкість. Наприклад, у казці «*Der Hase und der Igel*» («*Заєць і їжак*») заєць постає як персонаж, який через свою самовпевненість і необачність програє суперечку з їжаком: «*Der Hase sprach: „Ich laufe mit dir um die Wette.“*» [8]. У перекладі українською це речення звучить як: «*Заєць сказав: „Я з тобою наввипередки побіжу“*». Щоб передати символіку самовпевненого, але наївного персонажа, можна стилістично підсилити фразу: «*Зухвалий заєць вигукнув: „Я тебе здолаю в бігу!“*» – це підкреслює фольклорну мораль про небезпеку самовпевненості.

Особливий інтерес становлять образи птахів, наприклад, *ворона*, яка у німецькому фольклорі часто символізує провісника, носія знань або небезпеки. У казці «*Die sieben Raben*» («*Сім воронів*») ворони символізують прокляття та родинні узи: «*Die sieben Raben flogen weit weg und kamen nie zurück.*» [8]. У перекладі українською ця фраза виглядає як: «*Сім воронів полетіли далеко і більше не повернулися*». Для підсилення символіки можна використати стилістичні засоби, наприклад: «*Сім чорних воронів полетіли далеко-далеко, несучи з собою прокляття, і більше не повернулися*». Це дозволяє зберегти глибинний сенс образу як символу долі та нещастя.

Образи kota, зайця, ворона та інших тварин у німецьких народних казках мають чітко окреслену культурну та моральну функцію, яку необхідно враховувати під час перекладу. Їхнє буквальне відтворення без урахування символічної семантики призводить до спрощення або навіть втрати фольклорного колориту. Тому у процесі перекладу доцільно використовувати стилістичні уточнення, епітети та додаткові контекстуальні маркери, що дають змогу максимально зберегти авторський задум і водночас адаптувати текст для українського читача, зберігаючи автентичність і культурну глибину оригіналу.

Перспективи подальшого дослідження дослідження анімалістичної символіки у фольклорі різних жанрів та порівняння німецького й українського фольклору для рекомендацій щодо перекладу. Важливими напрямками є аналіз впливу перекладацьких стратегій на національну картину світу та використання корпусних методів. Доцільною є розробка дидактичних матеріалів із урахуванням лінгвістичних, культурологічних та прагматичних аспектів.

Висновки. У статті розглянуто проблему перекладу анімалістичної символіки в німецьких народних казках братів Грімм українською мовою. З'ясовано, що образи тварин у цих казках виконують не лише сюжетну функцію, а й мають глибоке символічне значення, яке відображає культурні уявлення та моральні концепти німецького народу. Особливу увагу приділено образам вовка, лисиці та ведмеда, які у німецькому фольклорі уособлюють негативні риси (підступність, хитрість, агресію), тоді як в українській традиції ці образи можуть мати більш амбівалентний чи навіть позитивний відтінок.

У результаті проведеного аналізу встановлено, що буквальний переклад анімалістичних образів не завжди забезпечує адекватну передачу культурно-символічного навантаження оригіналу. Для досягнення міжкультурної еквівалентності та збереження символіки необхідно застосовувати стилістичні маркери, уточнюючі прикметники та контекстуальні пояснення, що відображають функціональне навантаження образу в структурі тексту.

Таким чином, переклад фольклору потребує інтеграції лінгвістичних, культурологічних і прагматичних стратегій, що забезпечують не лише буквальну, а й символічну та стилістичну автентичність тексту. Це є запорукою успішної міжкультурної комунікації та збереження культурної спадщини оригіналу у перекладацькій практиці.

Література:

1. Чорна О. Л. Лінгвокультурологічний аналіз текстів німецьких народних казок в аспекті перекладу // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія. 2022. № 57. С. 112–117.
2. Кабаченко І. Л., Малашевська І. Я. Труднощі перекладу німецьких реалій у фольклорних текстах // Studia Germanica. 2023. № 4(12). С. 85–90.

3. Карпюк В. В., Казан Ю. С., Користова К. М. Переклад реалій у німецьких казках як засіб формування перекладацької компетенції // Питання германістики та перекладознавства. 2024. № 2. С. 45–51.
4. Schmidt K., Müller L. Animal Symbolism in German Folklore: Translation Challenges // Folklore Studies Journal. 2024. Vol. 12. P. 134–141.
5. Bianchi F., Garcia R., Lopes M. Cultural Values in Fairy Tales: A Comparative Study Using NLP // Digital Humanities and Translation Studies. 2024. Vol. 8(1). P. 23–36.
6. Bassnett S. Translation Studies. London: Routledge, 2014. 201 p.
7. Catford J. C. A Linguistic Theory of Translation. Oxford: Oxford University Press, 1965. 108 p.
8. Grimm J., Grimm W. Kinder- und Hausmärchen. Berlin: Realschulbuchhandlung, 1857. 584 p.
9. Брати Грімм. Казки / пер. з німецької Микола Лукаш. – Київ: Веселка, 1984. – 320 с.

Frumkina A., Adamova H. Features of translating German folklore into Ukrainian: animal images and cultural transformations

Summary. The article explores the challenges of translating German folklore into Ukrainian, focusing on the tales of the Brothers Grimm and their rich animal symbolism. German folklore encompasses a wide range of genres (fairy tales, legends, myths, proverbs) characterized by cultural specificity and rhythmic-melodic features, which complicates their rendering into Ukrainian. The article analyzes translation examples of the wolf, fox, bear, cat, hare, and raven—figures that typically embody negative traits (cunning, deceit, aggression) in German folklore but may carry ambivalent or even positive connotations in Ukrainian tradition. The study examines lexico-stylistic transformations in translation, highlighting the need for stylistic marking and contextual commentary to preserve the original symbolic content. The methodology is based on a comparative analysis that identifies translation difficulties and offers recommendations for translators. The article also reviews recent studies emphasizing the importance of considering linguistic, cultural, and pragmatic aspects of folklore translation. The study argues for an integrated approach that combines linguistic, cultural, and pragmatic analyses to achieve both fidelity and authenticity. The article suggests strategies to ensure the preservation of the source text's symbolism while maintaining intercultural communication. Research prospects include expanding the analysis of animal symbolism in other folklore genres, comparing German and Ukrainian animal images, and applying corpus-based methods to study translation strategies. The results contribute to the theoretical foundations of folklore translation and enhance translator training.

Key words: German folklore, translation studies, animal symbolism, Brothers Grimm's tales, intercultural communication, stylistic devices, cultural linguistics, comparative analysis.